

Selenge'den Tuna'ya Türk Kültür Tarihine Dair Notlar

Hava Selçuk

İstanbul, Kitaparası Yayınları, 2019, 392 sayfa, ISBN: 978-605-69712-0-4

Aybüke GÜZAY

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hava Selçuk tarafından kaleme alınmış olan bu eser, bir “Giriş” ve 15 ayrı bölümden oluşmaktadır. Her bölümün ayrı kaynakçası bulunmaktadır. Zira her konu, kendi çerçevesinde bölümlere ayrılmış olduğundan ötürü, ele alınan konu ile ilgili kaynaklara ulaşılması hususu okuyucu için kolaylaştırılmıştır.

Eserin genelinde “Hunlardan Türkiye Cumhuriyeti'ne, Selenge'den Tuna'ya Türk Tarihi” vurgulaması dikkate alındığında, giriş bölümünde öncelikle Kültür ve Medeniyet kavramlarına yer verilmiş olmasının amacı anlaşılmalıdır. Zira Türk kültürünün tarih boyunca karşılaştıkları ve hatta katkıda bulunduğu kültürler hususunun açıklanmış olması da, eserde tarih boyunca geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin kültür unsurlarına dair pek çok notların yer aldığı fikrini her hâlükârda uyandırmaktadır. Giriş bölümü, esere verilmiş olan ismin bir izahı olarak uyum göstermektedir.

“Türk Adı, Türk Devletleri ve Kuruldukları Coğrafyalar” adlı I. Bölümde “Türk” adının manası açıklandıktan sonra Türklerin tarih boyunca ayak bastıkları ve yaşadıkları coğrafyalar ile bu

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, aybukeguzay@hotmail.com

coğrafyalarda hangi Türk devletlerinin kurulmuş olduğu açıklanmıştır. Ayrıca bu coğrafyalarda hangi devletlerin hangi tarihler arasında kurulduğuna dair bir tablo da yer almaktadır. “*Türklerde Aile ve Sosyal Yapı*” adlı II. Bölümde, farklı kültürlerde “*aile*” kavramına yer verilerek Türk aile yapısı ile karşılaştırılmıştır. Sosyal yapı konusu da ayrı başlıklar altında açıklanmıştır. Kitabın yazarı, Genel Türk Tarihçisi olarak, Türk Tarihini bir bütün olarak ele almıştır. “*Türklerde Siyasi Hâkimiyet ve İdari Yapı*” başlıklı III. Bölümde, Türklerde devlet anlayışı ve buna bağlı olarak Türk devletleri için en önemli olan vatan, töre, istiklal, halk gibi kavramların açıklaması yapılmıştır. IV. Bölümde ise “*Türklerde Dini Hayat*” başlığı altında, Gök tanrı inancına ve özellikle Şamanizmin Türkler için bir din mi yoksa bir inanç sistemi mi olduğuna dair farklı görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca Türklerin tarih boyunca seçmiş oldukları dinler, örneklerle açıklanmıştır. Kut anlayışı ve hükümdarın tahta oturuşu konusuna yer verilmiş, hükümdarda olması gereken özellikler sıralanmış ve hükümdarların kullandıkları unvanlar ayrı başlıklar halinde açıklanmıştır. Halifelik hususu da ayrı bir başlık altında açıklanmıştır. Çünkü İslamiyet’ten sonra da Türkler kutsal bir görev addederek halifeliği kendi bünyelerinde 1924 yılında kaldırılıncaya kadar devam ettirmişlerdir. “*Türk Kültüründe Ağaç Kültü*” adlı V. Bölümde Türk mitolojisinde ve kültüründe ağaca verilen önem anlatılmaktadır. İslam’da ve diğer dinlerde olan ağaç kültü de açıklanmış; bazı benzer sembol ve uygulamalar örneklenmiştir.

Ölmüş atalar için kurban sunma inanç ve âdeti Eski Türklerin tarihinin çok önemli bir unsurudur. Ayrıca suyun da Türkler için ayrı bir önemi olduğu, temizlik ve saflığı simgelediğinden dolayı suyu kirletmedikleri bilinmektedir. Dağlar ise Gök Tanrı’ya yakınlığı ile Tanrı’ya ev sahipliği yapması sebebiyle kutsal sayılmışlardır. “*Türklerde Atalar Kültü, Yer-Su, Dağ, Taş ve Nazar İnancı*” adlı VI. Bölümde bu inançlar ve uygulamalara yer verilmiştir. Taş ve nazar ile ilgili inanç ve uygulamalarda da Türk kültüründeki tarihi devamlılığa binaen, çeşitli Türk devletlerindeki uygulamalar anlatılmıştır.

Türkler tarih boyunca Göktürk, Uygur, Arap, Lâtin ve Kiril gibi alfabeleri; On iki Hayvanlı Türk Takvimi, Celaliye Takvimi, Hicrî Takvim ve Rumî Takvim gibi pek çok takvimi kullanmışlardır. “*Türklerin Kullandıkları Alfabeler, Takvimler*” adlı VII. Bölümde, bu takvim ve alfabelerin özellikleri ve Türkler tarafından kullanılma tarihleri açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde Kiril, Göktürk, Arap ve Uygur yazısına da birer örnek verilmiştir.

Destanlar ise her zaman tarihi gerçekleri doğru bir biçimde nakletmemiş olsalar da bir milletin ortak mücadelelerini, kurallarını, değerlerini yansıtmaktadırlar. Çoğu zaman ise var oluş, yeniden doğuş mücadelelerine de yer vermektedirler. Türk tarihinde de ayrı bir önemi olan destanların zenginlikleri de aşikârdır. “*Türk Destanları*” adlı VIII. Bölümde Türk tarihine ışık tutan destanlara yer verilmiştir. Ayrıca Sarı Saltık Destanı ile ilgili 3 adet türbe resmi de yer almaktadır.

Renkler, insanlığın ilk zamanlarından beri her toplumda değişik anlamlar ifade etmiştir. Ak, Kara, Gök, Kırmızı, Sarı ve yeşilin ise Türk kültüründe ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu renkler yer-yön dahi ifade etmiştir “*Türk Kültüründe Renkler ve Sayılar*” adlı IX. Bölümde “*XI. Yüzyıla kadar Türklerde Yönler ve Renkleri*” adlı bir tablo da yer almaktadır. Bunun dışında bu bölümde renklerin, Türklerin yaşantısı

üzerindeki etkileri ve önemi hususu da açıklanmıştır. Ayrıca Türk kültürüne özgü anlamları içeren sayıların önemine de değinilmiştir.

İskitlerden başlayarak Türk tarihinin her döneminde ölü gömme âdetleri ve ahiret inancına dair pek çok benzer uygulama ve inanışlara rastlanmaktadır. “*Türk Kültüründe Ölümle İlgili Ritüeller*” adlı X. Bölümde hükümdar mezarlarına, hükümdarların mumyalanması ile ilgili uygulamalarına yer verilmiş olduğu gibi, Selçuklu ve Osmanlı Devirlerine ait mezar örneklerine dair 3 adet resim yer almaktadır. Ayrıca cenazeye ait çeşitli uygulamalar, yas tutma gelenekleri ve ölümlerin nasıl defnedildiğine dair uygulamaların anlatıldığı bu bölümde mezar taşlarının özelliklerine de değinilmiş, Türk-mezar taşlarına ait örnek resimler sunulmuştur.

“*Türklerde Törenler ve Bayramlar*” adlı XI. Bölümde, toy, hıdırellez, nevruz, potlaç bayramlar ve yılbaşı başlıkları incelenmiştir. Türk inanışına göre bu tören ve bayramların ne anlama geldiği, nasıl bir gelişme seyrettiği ve tören ile bayramlardaki âdet ve uygulamalar anlatılmıştır. “*Türklerde Şehircilik*” adlı XII. Bölümde, öncelikle VIII. Yüzyıla ait Tuva’da Porbajın Kent Planına yer verilmiştir. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde şehir yapıları ve Türk-İslam devletlerinde şehircilik başlıkları ayrı ayrı incelenmiş, tarihi süreçte nasıl bir gelişme seyrettiği açıklanmıştır.

Eski Türk toplumlarında askerlik ruhu çok gelişmiş olduğundan dolayı herkes asker sayılmakta idi. Bu anlayış ve ruh, tarihi süreç içerisinde de varlığını korumuştur. “*Türklerde Ordu*” adlı XIII. Bölümde İslamiyet’ten önce Türk ordusunun özellikleri ve İslami dönemde Türk ordusunun özellikleri anlatılmıştır. Ayrıca Türk ordusunda kullanılan silahlar ve Türk ordusunun kullanmış olduğu en önemli savaş taktiklerinden olan “hilâl taktiği” anlatılmıştır. “*Türk Kültürünün Bazı Yazılı Kaynakları*” adlı XIV. Bölümde Türk adının geçtiği ilk yazılı kaynaklar olan Göktürk Yazıtları ile kendi dönemine ışık tutmuş önemli eserler olan Manâkib Cund El Hilafa ve Faziâ’il Etrâk, İbn Fadlan Seyahatnamesi, Dîvânu Lügâti’t-Türk, Nizâmülmülk Siyasetnamesi, İbn Batuta Seyahatnamesi, Dede Korkut Hikâyeleri, Codex Cumanicus, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Şecere-i Terâkime, Türk Kültür Tarihine Giriş I-IX. Cilt gibi eserlere yer verilmiş ve bu eserler ayrı başlıklar altında anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde Kaşgarlı Mahmud’un *Dîvân-ı Lügâti’t Türk* adlı eserinin İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesindeki örneği olan resmi de yer almaktadır.

Türk tarihine ve Türk kültürüne hizmet etmiş olan şahsiyetlerin bir bölümde toplamanın imkânsızlığı mevcut olsa da yazar tarafından Şeyh Şamil, Gaspıralı İsmail, Yusuf Akçura, Enver Paşa, Sultan Galiyev, Mehmed Emin Resulzade, Ziya Gökalp, Zeki Velidi Togan, İsa Yusuf Alptekin, Rauf Denktaş, Elçi Bey, Saparmurat Türkmenbaşı, Sadık Ahmet ve Cengiz Aytmatov gibi şahsiyetlerin “*Türk Kültürüne ve Türk Tarihine Hizmet Etmiş Şahıslar*” adlı son bölümde tanıtılması uygun görülmüştür. Böylece Türk tarihine katkı sunmuş ve örnek alınması icap eden adı geçen şahsiyetler ile ilgili XV. Bölümde bilgi sahibi olmak mümkündür diyebiliriz.

Hunlardan Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar Genel Türk Tarihi bir bütündür ve inanış ile uygulamalarda bazı farklılıklar olsa da, bir zincirin halkaları gibi temelde benzerlikler bulunmaktadır. Bu hususu

tamamen yansıtan bu eserde, Türklerin ilk zamanlarından itibaren doğudan batıya pek çok inanış, âdet ve geleneklerine dair bilgilere ulaşmak mümkündür. “*Selenge’den Tuna’ya Türk Kültür Tarihine Dair Notlar*” adı ile de içeriğini yansıtan bu eser, doğudan batıya, Selenge’den Tuna’ya kadar olan bölgedeki Türk tarihine dair önemli hususları vurgulamaktadır.